

БОГОСЛОВЉЕ

ОРГАН ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ
ФАКУЛТЕТА

ГОДИНА II

СВЕЗАК 2.

Брак и социални положај жене код Јевреја.

Др. Душан Глумац, доцент.

Према еволуционистичкој теорији, коју је изнео Л. Н. Morgan у делу »Ancient Society« (1877), човек је у најстарије време задовољавао свој полни нагон као и свака друга животиња. Никако се није везивао уз једну жену за заједнички живот у браку, него је владао неограничени »полни промискуитет«, »комунизам жена«, »агамија«¹.

Током времена прелазило се по истој теорији, од промискуитета, »породици крвнога сродства« (забрана полног одношаја између родитеља и деце) и породици »*ripaluа*« или »скупном браку« (*Gruppenhe*), где је забрањен одношај и између браће и сестара. »Хорда« се при томе делила на више група, а сви мушкарци једне групе живели су слободно са женама друге групе. Владала је дакле потпуна полиандрија и полигинија, а како се у таким приликама није могло знати за оца дечијег, развија се »материнско право« (*Mutterfolge*), где се порекло одређује само по матери. Развија се »матријархат«, материнска власт. Доцнијим културним развитком ствара се »брак на време«, здруживали су се муж и жена, али су се лако растајали. Затим се ствара породица, али полигинијска (задруга), но сада се већ развија патријархат, »очинска власт«, где се порекло, име и наследство равна по оцу. Овде почиње и приватно власништво, а до тада је владао комунизам. Тек

¹ Morgan-ову књигу је превео са енглескога на немачки Fr. Engels и додао неке примедбе, под именом: F. E. Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staates 1884 ; 16. издање 1919., превео на српски Lj. Živković: Poreklo porodice, privatne svojine i države, Zagreb 1924. Исп. и Aug. Bebel, Die Frau in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft, London 1890., стр. 5. Die Frau und der Socialismus (1919.). Th. Achelis, Moderne Völkerkunde, Stuttgart 1896, стр. 237, P. Wiltzky: Vorgeschichte des Rechts, Breslau 1903, I, 12.

»на вишем степену варварства (прелаз цивилизацији) јавља се индивидуални и моногамијски брак« (Engels—Živković. ц. д. стр. 4. и 28).

Та теорија јавља се као нужна последица опет друге и непотврђене хипотезе о пореклу човековом од животиње (»признавши једанпут порекло човека од животиње, постаје и признавање овога прелаза неизбеживим« (о. с. стр. 1. и 8). Разуме се да је ради тога нашла врло много присталица у оно материјалистичко (Büchner) и позитивистичко (Comte) време. Још и данас су јој најватреније присталице марксисти, а и шири нестручни »либерални« »модерни« кругови, док се у етнологији, куда то питање спада, сматра обореном. Morgan сам признаје да за неограничени промискуитет нема никаквих доказа а данашња етнологија дошла је до сасвим обрнутих резултата, који руше Morgan-Engels-ову теорију.

Већ 1891 написао је E. Westermarck дело : *The History of Human Mariage (Geschichte der menschlichen Ehe aus dem engl. v. L. Katscher u. R. Grazer, Jena 1893)*. где је темељно побио Morgan-ову теорију, но сасвим је уздрмало ту теорију дело патера W. Schmidt-a: *Die Stellung der Pygmäenvölker in der Entwicklungsgeschichte des Menschen (1910)*. Његови су докази тако јаки (доказао, да је први облик брака код примитивних народа — моногамија, а не промискуитет), да и сам W. Wundt у својој »*Völkerpsychologie*« (Bd VII, Leipzig 1917 вели: »Es gibt kaum eine Entdeckung im Gebiete der menschlichen Entwicklungs-geschichte, die so überraschend und so überzeugend zugleich bisher weit verbreitete Meinungen zerstört hat, wie die Feststellung der Monogamie des primitiven Menschen. — Es darf nicht verkannt werden, dass Schmidt hier eine speziell für die Entwicklungsgeschichte der menschlichen Gesellschaft sehr wichtige Tatsache zur Geltung gebracht hat : das ist die durch die neuere ethnologische Forschung bei verschiedenen Pygmäen aufgefundene monogamistische Ehe, die in der Tat die Monogamie als ursprüngliche Form der Ehe beim Menschen immerhin wahrscheinlich macht. — Wichtig ist nur, dass nicht die Kultur die Monogamie erzeugt, sondern dass diese eine der ursprünglichen Bedingungen der kultur gewesen ist (Anthropos XIV/XV 1124).

Schmidt долази надаље и на основу лингвистичког проучавања (на пр. корен за речи отац и мати у разним језицима :

ра-ра, та-ат, тата, атта, ма, ма, па, па, је само дечје тепање (Lallaute)) до закључка, да су те речи могле настати само у кругу неколицине особа, које су биле увек око детета т. ј. у индивидуалном браку а не у »хорди« (Schmidt — W. Koppers : Völker und Kulturen, Bd I. 139—141.). Управо тим делом и сами марксисти почињу напуштати теорију промискуитета »Der Kampf«, Sozialdemokratische Monatsschrift, Wien 1925, Heft 7, стр. 262 сл. доноси чланак : Die kulturhistorische Richtung in der Völkerkunde од München-Helfen-a где опширно излаже нови културноисторијски метод у етнологији, према горњем делу, па вели, да друштвено и привредно истраживање мора сасвим наново почети, ако је тај правац тачан, а уз њега (правац,) су пристали скоро сви немачки етнологи и већина америчких, из Скандинавије E. Nordenskjöld, у Енглеској оштроумни и учени Rivers. Говори затим о раду Morgan—Engels-a и H. Cunow-a, чије су основне идеје еволуционистичке, али сада су : »Die evolutionistischen Schemata unhaltbar geworden¹.

Тим најновијим доказима етнологије, потврђује се и научно, гледиште Светога Писма на моногамију као на први облик човечијег брака. Речи наима : »зато ће оставити човек оца својега и матер своју, и прилепиће се жени својој, и биће двоје једно тело« (Пост. 2, 24. исп. 2,18) јасно показују, да се ради само о моногамији. Некоји научници покушавају ипак да и у Староме Завету нађу доказа или примера за своју еволуционистичку теорију. Ако већ не могу наћи доказа за »општи полни промискуитет«, мисле да налазе за полиандрију. Тако се позива на име »Ahab«, које треба да значи »брат« (брачни садруг) (Ehegenosse) очев.² Но то је тумачење врло проблематично, јер се још боље може превести са : »брат је отац«, што би означавало, да је дете рођено из деверског (левиратског) брака, где је девер морао оженити удову своју снају, ако је остала без деце. (П. Зак. 25, 5—10.).³ Преступ Рувимов са ино-

¹ Исп. опширније о свему приказ Dr. A. Gahs-a: Kakav je brak bio u početku ; Bogoslovska Smotra Br. 1, God. XIV, Zagreb 1926, стр. 107.

² H. Winckler: Altorientalische Forschungen, Leipzig 1901, II, 85, Th. Engert: Ehe und Familienrecht der Hebräer, München 1905, 62.

³ J. Boehmer: The Name »Ahab« The Expository Times, Edinburgh 1905-6. 564—566. A. Šanda: Die Bücher der Könige, Münster i. W. 1911, I, 407.

чом оца својега (Пост. 35, 22) не може бити доказ за полиандрију,¹ јер писац управо и наводи тај случај ради тога, јер га сматра сасвим необичним, а и клетва Јаковљева (Пост. 49, 3—4). показује, да се ради о ексцесу. Исто тако и речи пророка Амоса : »и син и отац одлазе једној девојци« (2, 7), не говоре о полиандрији, него о блудници («да скврне свето име моје»), као и зло дело Авесаломово са иночама оца свога Давида (II. Сам. 16, 22), јер је тим актом само хтео показати, да је ступио у сва права царева. — Из свега тога излази, да су стари Јевреји гледали на моногамију, као на једину врсту правога брака (јер : »није добро, да је човек сам« него треба друга према њему) (Пост. 2, 18) па су, макар у прво време, узимали само једну жену, и ако се то током времена и утецајем културе сасвим променило (Пост. 4, 19). Почело се узимати више жена, настала је полигамија, која се чак и Мојсијевим законодавством не укида, него се узима као допуштена (исп. II. Зак. 21, 15. Лев. 18, 18.).

Као и код већине источних народа, и у Јевреја се брак склапао сигурно врло рано. Под утицајем топле климе, јавља се полна зрелост још у младој доби. И ако нам Стари Завет нигде не спомиње о старости младенаца, има становитих израза, који показују, да се женило у раној младости («жена младости твоје» Пр. Сол. 2, 14, 15, 18 и т. д.), а Талмуд већ одређује да се мушкарац од 13 година и 1 дана може женити, док невеста мора имати 12 година и 1 дан. »Најбоље је средство за полну уздржљивост што ранија женидба, а ако се девојка остави иза тога времена и уда се тек као зрела то заслужује прекор и осуду, јер може девојка поћи странпутицом».² Но и у тој доби морају наступити неки спољашњи физиолошки знакови, који показују, да је зрелост заиста наступила, а док ти знакови не наступе, не може се склапати брак макар и до 30. године).³

Још и данас није у Палестини никаква реткост дванаест-годишња невеста, док је она од 20 год. већ стара жена, која баш не може много изборити).⁴

¹ Fr. Ulmer: Die semitischen Eigennamen im A. T. Leipzig, 1901, I, 16.

² S. Krauß: Talmudische Archäologie, Leipzig 1910, II, 29.

³ Kethuboth 39; Duschak M.: Das mosaisch-talmudische Eherecht. Wien 1864, 10.

⁴ Bauer L.: Volksleben im Lande der Bibel, Leipzig 1903, 84.

Женидба није само ствар младенаца, него целе породице, која прима новог члана у своју средину. Зато су невесту већином бирали родитељи, као што то још и данас бива код људи на ниском културном нивоу, особито код сељака. То је обично чинио отац младожењин, (Пост. 24, 3. 38, 6 П. Зак. 22, 16. Суд 14, 2) који је преговарао са оцем невесте (Пост. 24, 48. 50. 29, 18. 27. Изл. 21, 7. 9. 22, 17.) али је то могла чинити и мати (Пост. 27, 46). Ипак при томе није била обавезна воља родитеља, да би силом терали децу на брак, (макар се о томе ништа не спомиње у Св. Завету и зло дело Амнона са полусестром Тамаром (II. Сам. 13) говори томе у прилог), него се често остављало самоме младожењи да си тражи невесту (Пост. 28, 2), шта више, син се женио и против воље очеве (Пост. 26, 34. исто и Кодекс Хамурапијев § 159). С невестине стране у првом је реду одлучивао отац, који је често и нудио своју кћер (Из. 2, 21. И. Нав. 15, 17. I. Сам. 17, 25. 18, 17.) но и браћа су при томе често одлучивала. Тако при удаји Ревекиној преговарају са Елиезером њена мати и брат јој Лаван, док се отац Ватуил и не меша (Пост. 24, 29. 33. 53.), али Лаван не пита никога када се погађа са Јаковом (Пост. 31, 1). Док опет при удаји Дине, Јаков се саветује са својим синовима (Пост. 34, 5.). Касније ипак највише одлучује отац, који није морао пристати на брак чак ни у случају да је на кћери извршено и насиље, и ако је у закону одређено, да је напасник мора оженити (Изл. 22, 16. 17.). Давид одлучује сам о судбини својих кћери (II. Сам 13, 13). а Флавије приповеда, да је Агрипа верио своје две кћери кад је једној било 10 а другој 6 година (Antiqu. XIX. 9. 1).

Али и овде, изгледа нису родитељи вршили какву пресију, него се често и сама невеста питала, и њој остављала коначна одлука. Елиезер при удаји Ревекиној изриче бојазан, да девојка можда неће хтети поћи с њиме (Пост. 24, 5. 8. 39) а мати и брат јој најпре питају девојку да ли ће поћи с тим човеком (Ib. 24, 57, 58). И брак из љубави могао је често настати, јер је девојкама било дозвољено неограничено кретање, као што се на пример кћи Саулова Мелхола (Mihal) заљубила у Давида (I. Сам. 18, 20.), или Самсон у Филитејку (Суд 14, 2.) и ако је опет сигурно било случајева, где се младенци нису ни видели. — Удовице и распуштенице, при поновној удаји нису морале никога питати, него су саме

могле бирати мужа (Исп. на пр. женидбу Давида са Авигалом (I. Сам. 25, 39—42)).¹

Када се добио пристанак са стране невесте и њене родбине приступало се утврђивању тога договора — веридби. Не спомиње се никаки специални обред при томе, него се закључивала само са даровима, које је младожења давао невести (обично у новцу или злату), који се зову »моһаг« и даровима њеној родбини, што се називају »migdanoth« — Управо ти дарови навели су многе научнике да утврде, да је код Јевреја постојао обичај куповања жена², т. ј. да су родитељи продавали своју кћер за становиту суму новца, као накнаду што се губи једна радна снага. Они се позивају на нека места Светога Писма и на постојање такога обичаја код многих других народа. При томе, да се куповина вршила на неколико начина. Први и можда најстарији облик тога куповања, да је : »измена«. Младожења је давао своју сестру или рођаку у замену за невесту.³ Према тврђењу Вауера (о. с. 88) и F. Kleina (Z. D. P. V. 1883, 91 сл.) тај се обичај налази још и данас код палестинских фелаха. Други је начин у томе, да младожења служи становити број година у кући невестиној или да учини особита нека дела (обично војничка) за породицу невестину или за целу земљу.⁴ Трећи се облик састоји у плаћању неке становите суме оцу или рођацима невестиним или у поклањању некога предмета. Цена је при томе врло различита, према телесним и душевним својствима девојке и друштвеном положају њене породице.⁵ Код Калмика је још и данас најмања цена за девојку 10 коња и крава и 15 оваца.⁶ Тај је обичај по-

¹ Holzinger: Ehe und Frau im vordeuteronomischen Israel, Festschrift für J. Wellhausen zum 70. Geburtstag, Hrsg. v. Marti. Gießen 1914, 237.

² Nowak: Lehrbuch der hebr. Archäologie, Freiburg i. B. 1894, I. 155. Benzinger: Hebräische Archäologie, Tübingen 1902, 106, Guthe: Kurzes Bibelwörterbuch, Tübing. 1903, 140.

³ Lippert: Die Geschichte der Familie, Stuttgart 1884. Westermarck (о. с. Jena, 1893, стр. 391.

⁴ Тај обичај налази се још и данас у Бенгалу. Исп. P. Willutzky: Vorgeschichte des Rechts, Breslau 1903, I. 183.

⁵ Још и данас у Палестини плаћају Арапи за девојку 4.000—10.000 пиастера. Jacob: Das Leben der vorislam. Beduinen, Berlin 1895, стр. 57. Klein о. с. 90, Bauer о. с. 87. Musil: Arabia Petraea, Wien 1908, III, 181 сл.

⁶ E. Große: Die Formen der Familie und die Formen der Wirtschaft, Freiburg i. Br. 1896, стр. 105.

стојао и у Европи, а код нас се налази још и данас у Македонији (обично међу муслиманима.)

Док дакле неки научници тврде, да је и код Јевреја постојало куповање жена и да реч »moħar« означава »цену« (Kaufpreis), дотле други то одлучно негирају и веле да »moħar« означава младожењин свадбени дар.¹ Значење саме речи »moħar« је заиста нејасно, јер она долази само три пута у Староме Завету и то на таким местима, где се може узети, да означава »цену«, али опет исто тако може значити и свадбени дар. Свакако је ипак тачно, да нема ништа заједничкога са глаголом »makħar«- продавати. Пре је веројетније, да је сродна са арапским »mahr (un)« : »dos vel donum sponsalitiū, quod futurae uxori promittitur« и са сирским »mehar« »dotem dedit« (Keil о. с. 541) па би заиста означавало младожењин дар, који је припадао невести а не њеним родитељима.

Научници, који тврде, да је и код Јевреја било у обичају куповање жена, позивају се на четрнајет-годишњу службу Јакова Лавану (Пост. 29. 18. 20. 27), затим на чињенице, да Сихем нуди оцу и браћи Дининој богати »moħar« и »matan« (Пост. 34, 12.), да Калев даје своју кћер Аксу ономе, ко свлада Киријат-Сефер (Ис. Нав. 15, 16.), Саул нуди кћер своју ономе, ко убије Голијата (I. Сам. 17, 25.) и тражи 100 крајака филистејских (18, 25 исп. II. Сам. 3, 14). Пророк Осија плаћа за жену 15 сребрњака и гомор и по јечма (3, 1 сл.). И у закону се чак веле, да ако когод изврши насиље над девојком мора је оженити и платити уз то њеноме оцу Изв. 22, 15. Дев. 22. 28. Сви ти примери имали би да служе као доказ, да је и код Јевреја постојао обичај, да се жене купују.

На први поглед изгледа заиста као да је и код Јевреја постојао други и трећи од споменутих начина куповања жена. Но када се та места мало боље промотре, види се, да је споменуто мишљење, у колико се тиче Старога Завета, сасвим неосновано. Против »куповања« говори већ та чињеница, што се »moħar« није давао родитељима или рођацима, него самој не-

¹ J. Saalschütz: Archäologie der Hebräer, Königsberg 1856, II. 190—196. C. Fr. Keil: Lehrbuch der biblischen Archäologie, Frankfurt a-M. 1875, 541 сл. H. Zschokke: Historia sacra Antiqui Testamenti, Vindobonae et Lipsiae 1910, 137. E. Kalt: Biblische Archäologie, Freiburg i. Br. 1924, 29. Н. Стеллецки: Бракъ у древнихъ Евреевъ (Труды Киевской Духовной Академіи 1892. No 7. стр. 381 сл.).

вести, која је често уз то доносила са собом још и већи мираз, него што је био »моћар« (Суд 1, 15. Ис. Н. 15, 18. 19. Пост. 16, 1. 29, 24. 29. 1. Цар. 9, 16.) Као домачица, имала је жена у кући многа права, која не би никако могла имати као кушњена роба. Исто тако и наведени случајеви из Светога Писма не могу служити као доказ. Стоји да је Јаков морао служити Лавану четрнаест година за његове две кћери, али је то био тако необичан догађај, да се саме кћери Лаванове буне против тога, речима: »Цар нас није сматрао туђинкама, кад нас је продао? Па је још и наш новац непрестано јео«. (Пост 31, 15.). — Да је тада заиста било у обичају куповање жена, кћери Лаванове у томе поступку не би ни на који начин могле гледати какву неправду и необичност, него би им то било нешто сасвим разумљивим, а оне се баш напротив још и туже, да им је отац потрошио њ и х о в новац. Сигурно мисле ту на новац, који је Јаков заслужио својом дугогодишњом службом, за који оне држе, да је морао припасти њима као »моћар« (Исп. Пост. 31, 16). Ако је дакле већ у породици Јаковљевој продавање жена важило као понижење, још мање се може узети, да је по Пост. 34, 12. хтео Јаков своју властиту кћер продати Сихему. Сихем наине вели Јакову и његовим синовима: »иштите ми колико год хоћете уздарја (»моћар«) и дара, ја ћу дати што год кажете; само ми дајте девојку (Дину) за жену«. Пошто је и овде употребљен израз »моћар« многи мисле, на »цену«, као да им Сихем нуди тобоже ма коју цену, само да му продају Дину за жену. Необично би било, да младожења покрај велике »цене«, даје невестиним рођацима још и скупоцене дарове, поготово је то овде немогуће, када се узме у обзир оно што је претходило тима речима. Сихем је био извршио насиље над Дином, кћери Јаковљевом (Пост. 34, 1.), при томе се заљубио у њу, али сигурно и у страху од освете браће Динине (ст. 7) тражи да му је даду за жену и при томе нуди ма колику суму и међусобни *ius commercii* и *ius connubii* (ст. 9—10.). На тај начин мисли, да ће задобити за себе њену браћу и да ће измаћи њиховој освети. О продаји дакле не може овде бити ни говора. И женидба Давидова не показује, да је управо постајао код свих обичај, да се кћери дају (продају) за велике војничке услуге. Ту се ради о изванредној опасности, која је претила целој земљи, па је сасвим јасно, да онај јунак који избави земљу од те опасности, мора добити и изванредну награду. Тек

се не би краљевске принцесе продавале поданицима. Изгледа додуше као да се при томе ни најмање не води рачуна о осећају принцесе (исп. али I. Сам. 18, 20. љубав Мелхоле), но и данас није с њима боље. Зато ипак нико не може тврдити, да међу културним народима, особито на владарским дворовима, постоји обичај, да се жене купују. — Свакако се мора претпоставити, да је и сама принцеса, већ ради патриотских разлога драговољно и с весељем пристајала, да се уда за онога, који је спасао целу отаџбину. Што се тиче другог Давидовог случаја, Саул не захтева тих сто филистејскихokraјака, да га затим награди својом кћери, него, баш напротив, зато, што се нада, да ће Давид у таквом опасном покушају погинути, и да ће се на тај начин најлакше и најбоље решити, опаснога супарника (I. Сам. 18, 21. 25.).

У случају пророка Осије (3, 1. 2.) не ради се о девојци или поштеној жени, дакле се не може сматрати као доказ за куповање жене, па и ту се даје њој у руке новац, а не њеним родитељима или браћи.

И прописи о давању »моһара« девојци над којом се извршило насиље (Изл. 22, 15. (јевр.) сл. и П. Зак. 22, 28 сл.) не могу служити као доказ, да се жена куповала. Прво место наиме вели : »Ко би преварио девојку, која није заручена, те би спавао с њом, да јој да прћију (»mahor jimhagenna) и узме је за жену. А ако му је отац њезин не би хтео дати, да да новаца колико иде у мираз девојкама (»ke mohar habbethuloth«). П. Зак. 22, 28 још прецизније налаже : »Ако ко пађе девојку, која није заручена и ухвати је и легне с њом, и затеку се, тада човек, који је легао с њом, да да оцу девојчину педесет сребрника и нека му она буде жена за то што је осрамоти ; да је не може пустити (раставити се) док је жив«. — Заводник је дакле морао платити оцу девојчинум и у случају, да је девојку узео као и другом, када му је отац девојчин није хтео дати, зато се то плаћање на никоји начин не може сматрати куповањем. Много ће тачније бити, ако се узме, да је то плаћање казна или накнада за отето девојаштво (девојци 50 сикала) и за срамоту коју је оцу девојчином нанео (50 сикала. Исп. П. зак. 22, 13—20).¹

¹ J. Döllner: Das Weib im Alten Testament, Münster i. W. 1920, стр. 31 (Biblische Zeitfragen, 9. Folge, Heft 7. 9.); Стеллецкии (о. с. 385).

Јасно се види из наведених примера, да је нетачно тумачење речи »тоһаг« као »куповне цене«, него је много боље, да је »тоһаг« младожењин дар невести. Не може се зато потврдити теорија, да је код Израиљаца било у обичају куповање жена, и ако је можда и било појединих таквих случајева. Но продавање кћери је ипак постојало, али у томе се случају девојка продавала не за жену, него за ропкињу или наложницу (Ивл. 21, 7). — И пророци не би узимали управо брак као слику савеза (уговора) између Јахвеа и Израиљаца (Иса. 50, 1; 54. 6; 62, 4. Јер, 2. 2; 31, 32. Јез. 16, 8. Ос. 2, 20. Мал. 2,14), да је било у обичају куповање жена.

И у Вавилону, земљи која је скоро највише утецала на културни развитак Палестине, тешко да је постојао брак куповањем жене. У Кодексу Хамурапијевом спомиње се додуше »tirhatu«, што неки асириолози преводe са »куповна цена«, као и јеврејски »тоһаг«, но тај превод није тако сигуран. Кодекс ставља наиме као главни услов за брак, не плаћање неке своте, него уговор, јер се изрично вели : »Ако ко, узевши жену, не склопи са њом уговор (riksatiša), та му женска, није жена« (§ 128.), док се у § 139. спомиње брак без tirhatu, где муж мора ипак дати жени становиту своту. У случају, да се когод хтео раставити од своје жене — нероткиње, морао јој је вратити сав њен новац, који је добила од младожење (»tirhatiša«) и сав мираз, који је била собом донела од свога оца (§ 138.)¹ Ту се јасно види, да је tirhatu у жене, да је он њен, а не њених родитеља, и да јој њен бивши муж мора и њега повратити као и сав мираз. Зато изгледа да би се под »tirhatu« могао пре разумети »младожењин дар«². или као отштета за њену невиност, него »куповна цена«. И из времена прве вавилонске династије нашло се брачних уговора, који исто тако »tirhatu« и не спомињу, док се уговор свакако склапао³.

¹ Greßmann H.: *Altorientalische Texte und Bilder zum A. T.* Tübingen 1909, стр. 141—171; И Волковъ: *Законы вавилонскаго царя Хаммурабы*, Москва 1914, стр. 35.

² Исп. Friedr. Delitzsch: *Die große Täuschung*, Stuttgart-Berlin 1920, I. стр. 79 (»Brautgabe«).

³ M. Schorr: *Altbabylonische Rechtsurkunden aus der Zeit der ersten babylonischen Dinastie*, Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien 1908. phil.-hist. Klasse, Bd 155. Abh. 2, 14, 177 сл.

У старије време није било никакoга »вереништва« т. ј. да је између веридбе и самога брака постојао неки временски размак. Јаков добија одмах Лију, (Lea) чим је навршио седам година службе (Пост. 29, 27.—30.). Давиду се даје одмах Мелхола (I. Сам. 18, 27), но у изванредним случајевима, кад се девојка удавала у велику даљину, трајало је вереништво ипак неколико дана. (Пост. 24, 35.). У касније време уобичајило се, да ипак између веридбе и брака прође неко становито време (Исп. П. зак. 22, 23. Јер. 2, 2.), и војник који је био заручен, није смео ићи у рат, него се имао отпустити из војске: »да не би погинуо у боју, и други одвео девојку« (П. Зак. 20, 7.). Талмуд већ одређује, да се брак има склопити 12 месеци иза веридбе, док за удовицу одређује 30 дана (Kethuboth 57 а, Zschokke : Das Weib im A. T., Wen 1883, 58. исп. Јован. 3, 29). Веридба се прослављала говбом у дому невестином,¹ а завршавала се молитвом — благодарењем.²

Вереништво се сматрало већ почетком брака (Kiddušin) вереница се називала »женом« (П. Зак. 22, 24). а вереник »мужем« (Јер. 1, 8. исп. Mat. 1, 20), и свака невера са стране веренице кажњавала се смрћу (П. Зак. 22, 23), јер се то узимало као прељуба и браколомство. Исто тако и веридба се развргавала као и брак, вереник је морао дати невести »отпусну књигу« (Mat. 1, 19)³.

(Наставиће се)

¹ Kethuboth 70, Zschokke (о. с. стр. 56).

² Das mosaisch-talmudische Eherecht, Wien, 1864, 50.

³ Döllner: о. с. 41.